

O CĂLĂTORIE DE POVESTE PE DRUMURILE ROMANE DIN BANAT

Gheorghe Popovici

Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița

*„Istoria este facla trecutului
pusă în întunericul prezentului
ca să lumineze viitorul.”*

[Adaptare de P.G. după Moisi A., 1934]

Abstract: In this papers are presented the result of the study regarding the need of knowing the Banat's history from the Roman period (106–271) in order to develop the cultural-historical tourism in Mountainous Banat. The touristic product proposed by us is Roman road in Banat, which comprises three touristic routs: Imperial Road I **Lederata – Tibiscum:** *Lederata (at the confluence of the Caraș into the Danube, in Serbia) – Arcidava (Vărădia) Centum Putea (Surduc) – Bersobis (Berzovia) – Aizisis (Ezeriș-Fârliug) Caput Bubalis (Păltiniș- Banat) – Tibiscum (Jupa-Caransebeș);* Imperial Road II **Dierna – Tibiscum:** *Dierna (Orșova) – Ad Mediam (Hercule's Bath) – Praetorium (Mehadia) Ad Pannonios (Domașnea-Teregova) – Gaganis (Armeniș) – Masclianis (Slatina Timiș –Bucșnița) – Tibiscum (Jupa – Caransebeș);* Imperial Road III **Tibiscum – Sarmizegetusa:** *Tibiscum (Jupa-Caransebeș) – Traianu (Iaz) Agmonia (Zăvoi) – Pons Augusti (Marga) Tapae (Bucova) – Sarmizegetusa Ulpia Traiana Augusta.* On each route are presented the main touristic objectives which can be seen and are grounded the proposal for rehabilitation of the historical artifacts as a sequence of scenes as those on Trajan's Column.

Keywords: History of Banat, ancient Banat, cultural-historical tourism, Roman roads, touristic product

1. Premise

Într-o perioadă în care omul secolului al XXI-lea este tot mai mult supus unor griji reale și virtuale, este necesar tot mai mult să ne întoarcem cu fața spre istorie și cultură. Cultura unui om, după reflexia lui E. Herriot, este „*ceea ce rămâne după ce ai uitat totul*”.¹ Ea este urmarea unei educații bine făcute nu doar acasă, nici măcar la școală, ci întreaga viață. Una din modalitățile de întregire a culturii unui om în timpul vieții este călătoria în locuri pline de istorie, așa cum este și Banatul – ca destinație de turism cultural istoric. Pentru ca o călătorie să fie considerată turism cultural istoric este necesar să se îndeplinească 3 (trei) cerințe:

- 1) să aibă ca motivație dorința de cunoaștere a istoriei unui loc;
- 2) produsul turistic are o anumită semnificație cultural-istorică care creează curiozitate, satisfacție și mulțumire pentru vizitatori;
- 3) există un ghid care prin informațiile date spune vizitatorilor „povestea și istoria locului”.

¹ Popovici G., *Valorificarea produsului turistic cultural din Banatul Montan prin marketing electronic*, UVT, Timișoara, 2007, pag.115.

Drumurile romane din Banat pot deveni cu adevărat o atracție turistică autentică pentru vizitatorii români sau străini dacă este cunoscută istoria Banatului în perioada stăpânirii romane (101–271 d.Ch.)

2. Argumentele lucrării

Banatul este un teritoriu plin de farmec natural, dar și de istorie. Povestea istoriei Banatului cuprinde zece perioade distincte și șapte stăpâniri, dintre care cea romană a fost timp de aproape 165 ani (106–271 d. Ch.). Tot în Banat a trăit primul om modern din Europa, în urmă cu 40 000 de ani. Sunt mărturie fragmentele de mandibulă și craniu (Ion și Vasile) descoperite în anul 2002, în Peștera cu Oase de pe Valea Minișului, în apropiere de Anina.

Banatul istoric este „țara dintre râuri”, fiind delimitat la nord de Mureș, la vest de Tisa, la sud de Dunăre, iar la răsărit de râul Cerna și lanțul de munți (Munții Godeanu și Munții Țarcu) care trece prin vârful Gugu (2291 m) și se încheie la Porțile de Fier ale Transilvaniei din Munții Retezat. Regiunea se întinde pe o suprafață de 28 526 kmp, un spațiu comparabil cu al Belgiei, din care, astăzi, două treimi (18 966 kmp) aparțin României, o treime, cea vestică, Serbiei (9 276 kmp), și un mic colț din jurul orașului Szeged, este în Ungaria (284 kmp).

Banatul Montan se identifică, în cea mai mare parte, cu județul Caraș-Severin, fiind „întregit” cu zona Orșova – Cazanele Dunării din județul Mehedinți, având o suprafață de 9 015 kmp și o populație de 292 850 locuitori, 9 orașe și 72 de comune.

Județul Caraș-Severin este situat în partea de sud-vest a României, învecinându-se cu Serbia (la sud-vest) și județele Timiș, Hunedoara, Gorj și Mehedinți. Cu o suprafață de 8520 km² și o populație de 274 277 locuitori (2011), 8 orașe și 69 de comune, Caraș-Severinul face parte din Regiunea de Vest a României, alături de județele Timiș, Arad și Hunedoara.

Banatul antic, delimitat de cele patru râuri (Mureș, Tisa, Dunăre și Cerna) și lanțul de munți din Carpații (Țarcu – Godeanu) închis de Porțile de Fier ale Transilvaniei, este primul teritoriu din Dacia cucerit de romani și ultimul din care au plecat după anul 271.

„Toate drumurile duc la Roma” este vorba de cugetare cu mult adevăr pentru perioada de înflorire romană. Pe oriunde au învins, romanii au căutat să lege provinciile cucerite cu Roma prin drumuri militare și comerciale pe care aduceau din inima imperiului cultura și civilizația latină, reușind să facă din regiuni sălbatice ținuturi înfloritoare, pline de castre romane și cetăți despre care Banatul Montan oferă turiștilor cele mai frumoase dovezi.

Totodată, „în ținuturile pe care le-au cucerit, romanii au și locuit”; *coloniștii aventurieri își schimbau bucuroși vetrele vechi cu țările nou cucerite, pentru că așa urmăreau să-și înlesnească traiul, ducând acolo o viață mai tihnită.* (Simu T., 1924).

După cele două războaie cu dacii (101–102 și 105–106 d. Hr.), împăratul Traian așează în Dacia o mulțime de coloniști din Illiria și Pannonia care, contopindu-se îndeosebi cu femeile dacice, au transformat provincia înzestrată de la natură cu toate bogățiile în „Dacia Felix” – o provincie roditoare în care era „raiul pe pământ”. Așa s-a petrecut și-n Banat, unde se pot vedea și astăzi vestigiile trainice.

Aproape întreaga zonă a Banatului Montan fost strânsă ca într-un clește prin centura de drumuri romane militare construite în timpul celor două războaie dintre daci și romani. De la Dunăre, s-au deschis cele două drumuri: un drum de la **Lederata** (Ram-Baziaș), la apus, și altul de la **Dierna** (Orșova), la răsărit. Răscrucea drumurilor era **Tibiscum** (Caransebeș-Jupa), de unde se continua pe cel de-al treilea drum, care ducea pe Valea Bistrei până la noua capitală a provinciei – **Sarmizegetusa Ulpia Traiana Augusta**.

„Orice drum începe cu primul pas” spune un proverb vechi și reprezintă totodată un îndemn

pentru turiștii care vin în România. Venind în Banat, călătorii vor căuta urmele pașilor romanilor în siturile arheologice, vestigiile villae rusticae, valurile și ruinele castrelor romane, pe care le vor întâlni în cale pe cele trei mari drumuri imperiale romane din Banat:

Drumul Imperial I Lederata – Tibiscum:

Lederata (la vărsarea Carașului în Dunăre, în Serbia) – Arcidava (Vărădia)
Centum Putea (Surduc)-Bersobis (Berzovia)–Aizizis (Ezeriș-Fârliug)
Caput Bubalis (Păltiniș – Banat) – Tibiscum (Jupa-Caransebeș)

Drumul Imperial II Dierna – Tibiscum:

Dierna (Orșova) – Ad Mediam (Băile Herculane) – Praetorium (Mehadia)
Ad Pannonios (Domașnea-Teregova) –Gaganis (Armeniș) –
Masclianis (Slatina Timiș –Bucșnița) – Tibiscum (Jupa-Caransebeș)

Drumul Imperial III Tibiscum – Sarmizegetusa:

Tibiscum (Jupa-Caransebeș) – Traianu (Iaz)
Agmonia (Zăvoi) – Pons Augusti (Marga)
Tapae (Bucova) – Sarmizegetusa Ulpia Traiana Augusta

După cele două războaie (101 – 102 și 105 – 106), romanii, sub conducerea lui Traian, cuceresc Dacia și o transformă în provincie romană înfloritoare: Dacia Felix-*Dacia roditoare, fertilă*, parte care cuprindea Banatul, Oltenia și sud-vestul Transilvaniei.

Romanii stăpânesc Dacia 165 de ani, timp în care va avea loc plămădirea poporului român.

Pentru valorificarea bogățiilor din solul și subsolul Banatului Montan, romanii au unit cele două drumuri principale prin drumuri de legătură secundare, precum cel de pe malul stâng al Dunării, de la Dierna (Orșova) la Lederata (Ram-Baziaș) sau cel care străbate Craina, Valea Almăjului și Valea Nerei până la Arcidava (Vărădia), în Valea Carașului. De-a lungul lor s-au ridicat așezări tip „villae rusticae” și caste romane, cum sunt **Villa rustica de la Căunița de Sus** (Gornea) și **Castrul roman de la Tarnița** (Pojejena).

Aproape întreaga zonă a Banatului Montan era strânsă ca într-un clește în centura de formă triunghiulară a castrelor romane, cu baza linia Dunării determinată de **Lederata** (Ram-Baziaș), la apus, și **Dierna** (Orșova), la răsărit. Vârful triunghiului era **Tibiscum** (Caransebeș-Jupa), de unde drumul ducea pe Valea Bistrei până la noua capitală a provinciei – **Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa**.

În goana lor după aur, mii de coloniști au venit din „toată lumea romană” (*toto orbe Romano*, zice cronicarul vremii) (**Djuvara, 2010**). Dacă în Munții Apuseni, romanii extrăgeau aurul din subteran, în Banat, ei îl obțineau îndeosebi prin spălarea nisipului aurifer din albia râurilor Nera, Bârzava, Caraș și a celorlalte râuri ale Clisurii Dunării.

Pentru a supraveghea malurile Dunării și a păzi podul construit de Traian, în Dacia Ripensis, provincie ce acoperea teritoriul actual al Banatului, romanii au construit orașe conduse de un prefect, așa cum se cunoaște numele unuia dintre prefecți, Marcus Papius, din timpul împăratului Antonius Pius (138 – 161 d.Hr.). În vremea lui Septimiu Sever (193 – 211 d.Hr.), Dierna (Orșova) a primit rang de municipiu. Totodată, coloniștii romani au făcut comerț cu sare cu dacii liberi din Crișana și Maramureș, care erau în afara Imperiului Roman, au cultivat viță de vie și s-au amestecat cu populația indigenă.

La primele contacte cu băștinașii, romanii au avut surpriza să constate că se înțelegeau ca și cum ar vorbi aceeași limbă, ceea ce a ușurat comunicarea și întemeierea de familii mixte și proprietăți și, totodată, a favorizat nașterea poporului român și a limbii române.

Românii sunt urmașii cu bune și rele ai romanilor aventurieri și ai frumoaselor femei dace. Înflorirea și belșugul provinciei Dacia Felix n-a durat însă prea mult, pentru că la hotarul imperiului și-au făcut apariția popoarele migratoare.

3. Miezul problemei

Călătoria pe cele trei drumuri imperiale romane se va realiza pe 3 (trei) trasee turistice tematice prezentate în figura 1:

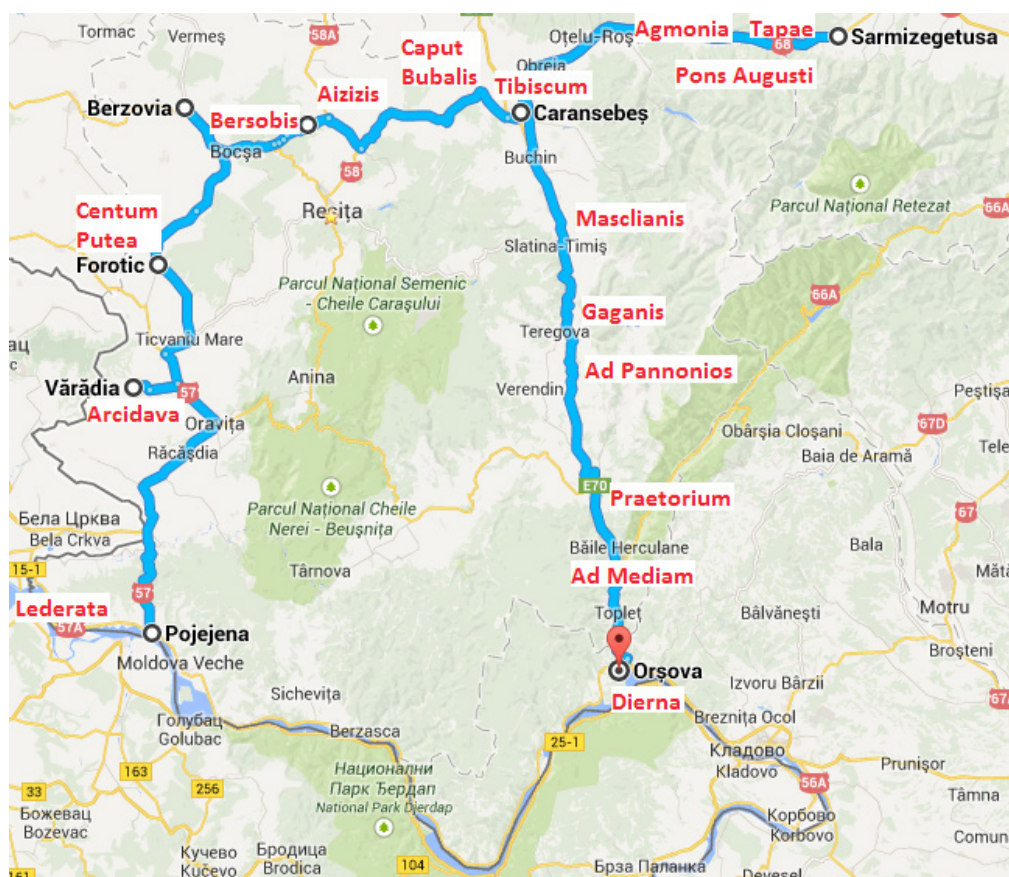

Fig. 1. Harta drumurilor romane

Primul drum imperial roman **Lederata – Tibiscum** este „*chiar traseul urmat de Traian în prima campanie militară împotriva dacilor din anul 101. Acest traseu este cunoscut în singura informație păstrată la gramaticul Priscianus, după Dacicele lui Traian: ... inde Berzobim, deinde Aizi processimus (de acolo am înaintat spre Berzobis, iar apoi spre Aizis...)*. Columna lui Traian reprezintă foarte bine această etapă în scenele de început, de după trecerea Dunării, prin amenajările pe care armata romană le efectua pe măsura înaintării în regatul dacic, până la bătălia de la Tapae (Scenele I-XVI)”²

Romanii conduși de împăratul Traian trec Dunărea pe un pod de vase la **Lederata**, localitatea Ram în Serbia de astăzi, la gura râului Caraș. S-a continuat drumul pe o distanță de 12 mile romane (1 milă = 1.48 km), care înseamnă 18 km, prin **Translederata** (Banatska Palanka, Serbia) până la castrul **Ponte-Fluvii**, de pe dealul din apropierea localității sârbești Grebenac. De aici, drumul o lua spre miază – noapte pe Valea Carașului până la castrul roman **Arcidava** (Vărădia de astăzi), aflat tot la 12 mile (18 km) depărtare de Ponte-Fluvii.

² Benea D., *Istoria Banatului – Antichitatea*, Editura Academiei Române, București, 2016, pag. 130.

Călători pe „drumurile romane”, turiștii își pot imagina întreg Banatul Montan împânzit de: castre romane, orașe civile romane, valuri romane, villae rusticae și mine romane. Așa sunt și așezările romane de pe malul stâng al Dunării de la **Bacunis** (Pojejena), **Mudava** (Moldova Veche) și **Contra Novae** de la Căunița (Gornea-Sichevița).

Cum drumul roman Lederata –Tibiscum nu este încă ușor de străbătut, se propune ca această călătorie poate începe de la de la **Mudava** (Moldova Veche) și de aici pe drumul național DN 57 până la intersecția din apropierea localității Grădinari cu drumul județean 573 care duce la Vărădia unde, la castrul roman **Arcidava**, se va face conexiunea cu vechiul drum roman. Traseul urmărește ca, din alba marmură patinată de vreme a altarelor votive și din vestigiile rămase în pământ, fiecare turist să poată descifra și reconstitui, măcar parțial, sensul și ritmul vieții în Banat, în timpul stăpânirii romane:

Primul pas pe **Drumurile Romanilor** este în zona turistică „Clisura Dunării” și, apoi, se va continua pe Valea Carașului și Valea Bârzavei, unde sunt urmele drumului **Lederata – Tibiscum**. Este primul drum roman pe care l-a străbătut împăratul Traian cu armata sa spre Sarmizegetusa, în primul război daco-roman (101–102 d.Hr.).

Traseul turistic nr. 1: Primul drum imperial al romanilor: Lederata – Tibiscum:

Lederata (Ram, Serbia) – Mudava (Moldova Veche)

Arcidava (Vărădia) – Centum Putea (Surduc)

Bersobis (Berzovia) – Aizizis (Ezeriș-Fârlug)

Caput Bubalis (Pălteniș – Banat) – Tibiscum (Jupa-Caransebeș)

Din portul **Mudava** (Moldova Veche) se face un scurt popas pe Clisura Dunării la 14 mile romane (1 milă = 1,48 km), altfel spus la 20 km de la intrarea în defileu, după Stânca Babacai. În Depresiunea Sichevița-Liubcova se ajunge la Podul Păzăriște de la Căunița, unde se pot vedea urmele unei „villa rustica” – așezare romană rurală, în apropierea locului unde a fost castru roman *Contra Novae*, ale căror ruine sunt acum în apele Dunării.

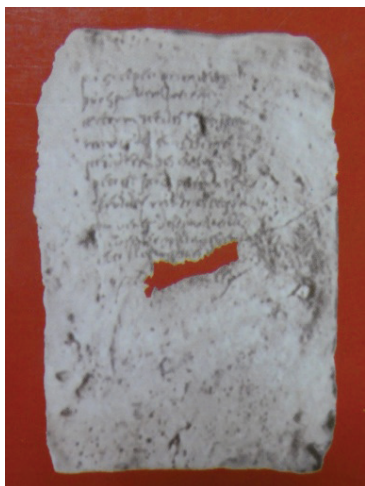
Contra Novae (Gornea – Sichevița)

Vestigiile romane de la Căunița de Sus, **villa rustica**, și cetatea romană din perioada târzie de tip *Castellum quadrilurgium*, **Contra Novae**, de la Căunița de Jos, ambele în apropierea unor vechi așezări dacice de la Gornea, „dovedesc că romanii au întocmit așezări noi de tip rural, au fost înălțate clădiri din piatră și cărămidă și cu încălzire de tip „hipocaust”. (Dragomir I., 2003).

Astăzi, cetatea este acoperită de apele Dunării și se mai poate vedea doar „**villa rustica**” cu cele două cuptoare de ars cărămidă. O reconstituire a unui cuptor este expusă în Muzeul Banatului Montan din Reșița.

La **Muzeul sătesc din Gornea** se pot vedea: macheta cetății romane târzii, cărămizi cu ștampile romane ale *Legiunii a VII-a Claudia*, vase de ceramică romană lucrate manual, o cambestrie de aruncat săgeți ale arcașilor din unitatea „*Equittas sagittari*” și îndeosebi **o inscripție romană cu scriere cursivă** în limba latină care constituie **prima mărturie** la trecere de la scrierea pe „papyrus” la scrierea pe „tabula cerată”. Inscripția de la Gornea este un document-mărturie și atât de important pentru istoria formării limbii române (Figura 2).

În colecția de etnografie se pot admira costumele populare pentru femei și bărbați, bine conservate încă din secolul al XIX-lea. Sunt unice și deosebite „amintirile din epoca de lemn”: războiul de țesut, leagăne de transportat copiii în spate, strung de lemn pentru confecționarea butucilor de la roțile de căruțe, vechi de aproape 100 de ani, un ulcior realizat dintr-o singură bucată din lemn de nuc, cârja cu scaun numită „iada” – un baston de păstor cu scaun confecționat dintr-un singur trunchi de crengi.

Inscripție cu scriere romană

Villa rustica

Fig. 2. Inscripția și vila rustica de la Gornea-Sichevița

După popasul de la Villa Rustica și la Muzeul sătesc din Gornea, se pot vizita: Mănăstirea „Intrarea în biserică a Maicii Domnului” din Gornea și Ansamblu de mori cu ciutură și butoni de pe Valea Cameniței.

Călătoria continuă pe același drum de întoarcere către Moldova Nouă prin îngustarea Coronini-Alibeg, unde drumul este săpat în stâncă. La primul izvor de la marginea drumului se ajunge la **Peștera Gaura cu muscă**. Accesul la peșteră este ușor de la izvorul de lângă drum pe o potecă până la gura de intrare a peșterii, care se află numai la 50 m de șosea. Din peșteră se deschide o priveliște minunată asupra Văii Dunării ca printr-un binoclu de piatră îndreptat spre Serbia. În acest loc mulți tineri au avut „Aripile frânte”.

De aici, după numai 500 m se ajunge la **Stânca Babacai**, supravegheată de pe malul românesc de **Cetatea medievală „Sf. Ladislau”**, numită popular „Culă”, și de pe malul sârbesc de **Cetatea Golumbac**.

La „Culă” se ajunge pe cărarea pietruită de la Campusul de Vară a Universității „Eftimie Murgu” din Reșița, de la Coronini. La Pensiunea „Campus UEMR” de turism se poate face un scurt popas pentru a avea cea mai odihnită vedere a Dunării, a cărei apă numai aici bate unic în culoarea galben-verzui – „Frumoasa Dunăre galbenă”, așa cum a numit-o Jules Verne. Un loc numai bun pentru o tabără de vară, de pictură sau sculptură.

De la Coronini la portul Moldova Veche se parcurg încă 7 km. La intrarea în Moldova Veche, din drumul principal se desprinde o ramificație spre dreapta și, după 4 km, se poate ajunge la Moldova Nouă – centru minier de neferoase din vremea romanilor și până astăzi. Drumul roman comercial din trecut continua spre Sasca Montană prin Rezervația Valea Mare, ce se întinde pe 400 ha cu specii de floră și faună submediteraneană.

La Sasca Montană, drumul roman comercial peste Dealul Gheorghe se intersectează cu drumul comercial care vine din drumul roman principal Dierna – Tibiscum și străbate Craina, Valea Almăjului și Valea Nerei. De la Sasca Montană drumul roman auxiliar continuă pe Valea Carașului până la Arcidava (Vărădia).

Portul de la Moldova Veche este așezat pe fosta cetate dacică **Mudava**, și apoi transformată în castru roman.

Mudava (Moldova Veche)

Castrul roman de odinioară a fost construit pe vechea **Mudava** dacică. Este locul unde Dunărea își desface cursul în două brațe, formând „Ostrovul lui Decebal”, iar pe vremea romanilor se înălța un puternic castru roman.

Astăzi, edificiul portului și vama sunt clădite pe ruinele fostei fortărețe. Locul a fost stabilit de istoricul Leonard Bohm, în vara anului 1879, când apa Dunării a scăzut și s-a putut face o examinare minuțioasă a ruinelor castrului. În apropierea vechilor mine, în anul 1850, un proprietar de mine a găsit lămpi de origine romană și table cu inscripții romane. Toate acestea evidențiază îndeajuns că Moldova Nouă, pe vremea romanilor, a fost un însemnat centru minier, exploatându-se în ocnele romane, pe lângă fier și aramă, chiar argint și aur.

Tot pe ruinele cetății dacice Mudava a fost în evul mediu o cetate, care dispăre însă în secolul al XV-lea, după desele incursiuni ale turcilor.

După aproape 5 km de mers din port spre Munții Locvei se ajunge în localitatea Pojejena.

Bacunis (Pojejena)

La Pojejena a fost un castru roman și un turn de strajă situat pe marginea terenului de inundație al Dunării. Astăzi, ruinele castrului roman **Bacunis** (Pojejena) sunt acoperite de apele Lacului de acumulare Porțile de Fier. Se poate face însă un inedit popas la noul **Complex Turistic Pojejena**, de la malul Dunării, la care se ajunge după 500 m, pe drumul spre Socol și Baziaș.

Revenind la drumul principal DN 57 se continuă călătoria spre Oravița, trecând Munții Locvei prin mijlocul pădurilor de fag și stejar. De la podul din Valea Radimnei se urcă 7 km în serpentine până la popasul din vârful Piatra Albă, după care se coboară tot 7 km pe alte spectaculoase serpentine „în ac de păr” până la podul de peste Nera de la Naidăș.

După 35 km de la Moldova Nouă (portul Moldova Veche), se trece pe lângă punctul de frontieră cu Serbia de la Naidăș. Parcurgând încă 21 km se ajunge la Oravița, un alt important centru minier roman cu urme ale „aurăritului”.

Tentația de a vizita atât de mult căutatele obiective turistice din Oravița nu poate fi oprită; de la prima gară până la primul teatru din România, totul atrage ca un magnet. În căutarea drumului romanilor pe Valea Carașului, călătoria va continua spre Grădinari. Cotind spre stânga din șoseaua principală, la Greoni, se ia drumul pe secundar DJ 573, bine întreținut, care duce la **Vărădia** unde sunt urmele castrului roman **Arcidava**.

Arcidava (Vărădia)

Vărădia este situată pe dreapta Carașului, la poalele dealului Chilii, lângă hotarul cu Serbia. Ea este una dintre cele mai vechi localități din Banat. În timpul statului dac aici a fost cetatea Arcidava, iar în timpul stăpânirii romane în Dacia, un castru roman. Acesta era la 12 mile romane (17 km) de Ponte – Fluvii (Zgrebenăț – Serbia). Totodată, Arcidava a fost nodul de intersecție a drumului militar Lederata – Tibiscum cu drumul roman comercial dinspre Țara Almăjului.

Castrul roman era aproape de podul peste Caraș și de drumul ce duce la Greoni, în locul numit „Rovină”. Cetatea era legată cu un coridor de un turn de strajă de pe dealul Chilii. Apropiindu-ne tot mai mult de vârful Dealul Chiliilor se zărește Biserica medievală din secolul al XII-lea, aparținând Baronului Anton Baici de Vărădia. Aici a fost în trecut o bogată activitate spirituală, acum e una plină de mister. Lianele și pădurea deasă acoperă fostele grădini care erau pline de trandafiri. Treptele săpate în tuf calcaros (stâncă) erau calea de acces la capelă, astăzi sunt acoperite de arbori și mărăcini, iar în chiliile călugărilor de odinioară sălășluiesc liliacii. Când veți vedea lespezile de piatră unicat în România, din apropierea bisericii, pe care trece umbra baronului, veți simți fiorii de teamă din apropierea vampirilor.

Vărădia este un sat mediteranean, cu case dese și străzi înguste. La Vărădia s-a născut Paul Iorgovici (1764 –1808), unul din marii umaniști ai vremii. El a fost adeptul scrisului cu litere latine, pe care l-a folosit în operele lui.

Revenind în drumul principal DN 57 Oravița-Timișoara, se trece cu mașina pe terasele și lunca râului Caraș cu izvorul termal și după 5m se ajunge la Grădinari.

În Grădinari atrage atenția călătorilor monumentala biserică ortodoxă și monumentul eroilor cu coloane în stil doric, din mijlocul localității.

Urcând dealul, drumul trece pe lângă un **turn de strajă** în stil roman, astfel că vizitarea lui este ușoară. *„De pe culmea dealului Cacova se deschide o priveliște de o rară frumusețe, în zilele cu soare, asupra întregii văi a Carașului. Spre est apar pe fundalul cerului albastru munții vineții ai Aninei, spre sud smălțul multicolor al culturilor și luncilor, punctat pe alocuri de roșul acoperișurilor caselor din sate, spre vest apar unduioasele linii ale munților Vârșetului.”* [Bizerea M., 1971].

Mai departe, drumul coboară pe frumoasa vale a Cernovățului, atingând localitățile Comorăște și Forotic, până la **Surducul Mare**, lângă care a fost castrul **Centum Putei**.

Centum Putei (Surducul Mare)

Castrul roman **Centum Putei** (Surducul Mare) era tot la 12 mile romane (17 km) de Arcidava (Vărădia). Aici s-au găsit în 1882 urme ale castrului roman de forma preferată de romani, cea dreptunghiulară, în locul numit de localnici „Rovină”. În mai multe rânduri, aici s-au găsit vase de lut, monede și cărămizi cu pecetea Legiunii a IV-a, Flavia Felix. Castele, ca și drumurile și valurile, erau construcții militare, ridicate pretutindeni pe unde zburase „acvila romană”. Castele romane aveau ziduri puternice și lungi până la 200 m. Ele aveau patru porți de ieșire construite în fiecare zid. Porțile și colțurile zidurilor erau întărite cu turnuri de apărare. În afara zidurilor, castelele erau împrejmuite, cu excepția intrărilor de la porți, cu șanțuri adânci de 3 până la 10 m, având o lățime de 20–30 m, care în timp de asediu se umpleau cu apă.

Din drumul roman de 12 mile (17 km) dintre Centum Putei (Surducul Mare) și Bersobis (Berzovia), astăzi, se poate vedea o porțiune de 5 km în apropiere de Biniș.

Bersobis (Berzovia)

Veche fortăreață dacică, Bersobis a fost luată în stăpânire de Traian încă din primul război dintre daci și romani, devenind un important castru roman. Numele așezării este de origine dacă și înseamnă „*Cetatea fetei*”. Legenda spune că în timpul războiului lui Traian contra lui Decebal, aici a stat sora lui Decebal. În Bersobis a fost cantonată Legiunea a IV-a Flavia Felix, a cărei ștampilă apare pe cărămizile clădirilor din castru. După ce Dacia devine provincie romană, castrul militar Bersobis devine municipium. Orașul roman a luat un puternic avânt comercial, deoarece aici s-au încrucișat drumurile de la Arcidava (Vărădia) și Mudava (Moldova Veche).

Pe lângă drumurile principale, romanii au construit și drumuri laterale. Un drum roman comercial pornea de la **Mudava** (Moldova Veche) și trecea prin centrele miniere romane de la Moldova Nouă la Sasca, iar de aici la Ciclova și Oravița, se continua prin Maidan, Dognecea și Bocșa și se termina la Bersobis (Berzovia).

Cetatea Bersobis (Berzobis) a fost construită acolo unde munții se pierd în șes, la răscruce de drumuri, devenind astfel un centru nu numai strategic, ci și comercial. Localitatea este așezată chiar pe locul vechiului castru roman și în apropiere se vede bine valul cetății pe „drumul Erinii” sau drumul furii și urmele caselor zidite după modelul celor din Pompei.

Drumul roman a continuat încă 12 mile (17 km) până la următorul castru roman Azizis ale cărui urme s-au găsit la Fârliug și Ezeriș.

Azizis (Fârliug-Ezeriș)

De la Berzovia, călătoria poate continua pe vechiul drum roman, acum asfaltat, care trece prin Ramna, Valeapai, Duleu, Valea Mare și se ajunge la Fârliug. Sunt două păreri ale arheologilor asupra locului unde a fost castrul roman Azizis. Una îl plasează în hotarul localității Fârliug, alta pe dealul din apropierea localității Ezeriș, unde s-a descoperit temelia unei construcții romane. Până când arheologii se vor pronunța, ca turiști încercați să pronunțați cele două denumiri una după alta: Azizis – Ezeriș. Aici poate fi cheia răspunsului adevărat.

Călătoria poate continua până la Soceni, unde se intră pe șoseaua Reșița-Caransebeș. După localitatea Soceni, la 2 km se află **Mănăstirea „Acoperământul Maicii Domnului”**, loc de credință ortodoxă. La jumătatea drumului dintre Reșița și Caransebeș se ajunge la localitatea Brebu, loc al cărui nume arată că în trecut aici se găseau castori, animale rozătoare cu blană scumpă, astăzi atât de rare în zonă. Un drum se desprinde de la Brebu spre Zorlențul Mare (5 km), localitate cunoscută pentru aromata răchie de Banat. Se urcă dealul cu livezi de cireși până la intersecția cu drumul spre Delinești și Valea Denii. În popasul de la răscruce, în lunile mai și iunie, veți găsi cele mai gustoase și arome cireșe din Banat.

Caput-Bubalis (Păltiniș-Banat)

Drumul duce în serpentine frumoase spre castrul roman **Caput-Bubalis**, din apropierea Păltinișului. Vechiul nume al satului a fost Valea Boului, traducerea în limba română a cuvântului latin Caput bubalis. Cetatea romană sub formă pătrată a servit drept punct de sprijin în ofensiva romanilor spre **Tibiscum**.

Traseul turistic nr. 2: Al doilea drum imperial al romanilor: Dierna – Tibiscum:

Dierna (Orșova) – Ad Mediam (Băile Herculane) – Praetorium (Mehadia)

Ad Pannonios (Domașnea-Teregova) – Gaganiș (Armeniș)

Masclianis (Slatina Timiș –Bucșnița) – Tibiscum (Jupa-Caransebeș)

În zona turistică „Băile Herculane” a Banatului Montan se poate călători pe cel de-al doilea drum imperial roman: **Dierna –Tibiscum**.

„Ca pretutindeni în imperiu, romanii au construit drumuri militare și comerciale solide, netede și largi, iar de-a lungul lor, la anumite distanțe se ridicau pentru călători lăcașuri de repaus, unde se schimbau trăgătorii. Unde poziția topografică îngăduia se construiau turnuri de strajă, care aveau menirea să supravegheze nu numai drumurile, dar și să observe orice încălcare străină.” (Simu T., 1924).

În războaiele dacice, legiunile romane erau însoțite de specialiștii în lucrări genistice și de topometrie care, îndată ce au trecut fluviul, aveau ca misiune să facă ridicări topografice și, acolo unde erau așezări dacice mai importante, au fost ridicate **castre romane**. Peste tot, romanii căutau să utilizeze și nu să distrugă ceea ce găseau de folos pentru cucerirea și stăpânirea Daciei. Așa s-au construit, după cucerirea Daciei, orașele romane și villa rustica pe tot teritoriul Banatului.

Călătoria poate începe fie din **Orșova**, de la Ostrovul Dunării, unde se poate vedea locul prin care, în primul război daco-roman (101–102), romanii au trecut Dunărea pe podul de vase, fie de la **Drobeta Turnu Severin**, de lângă vestigiile Podului lui Apollodor din Damasc, pe unde romanii au trecut Dunărea în cel de-al doilea război daco-roman (105–106).

Drobeta (Turnu Severin) este locul unde se poate vedea capul de pod din construcția **Podului lui Traian**. O adevărată operă pentru acea vreme, podul avea 1135 m lungime, 15 m lățime și se sprijinea pe 20 de piloni.

„După prima expediție în Dacia împotriva dacilor, din anii 101–102, Traian a fost cel care a amenajat primul port naval la Drobeta, a săpat primul canal navigabil al Dunării ce a străbătut colții de stâncă de la Porțile de Fier.” (Costencu M., 2006). Drobeta a primit titlul de *municipium* în anul 124 d.Hr., cu prilejul vizitei împăratului Hadrian în Dacia romană.

De la Drobeta Turnu Severin se ajunge la Dierna (Orșova de astăzi) după parcurgerea celor 17 mile romane (25 km). Din Ostrovul Orșovei vechi călătoria se abate din drum spre **Cazanele Dunării** pentru a vedea prima dată cele două mărturii despre strămoșii daci și romani: Statuia lui Decebal și Tabula Traiana.

Cele două „sculpturi în stâncă” stau aproape față în față, una pe malul românesc, cealaltă pe malul sârbesc, fiind despărțite Dunăre, fluviu care a stat ca hotar dintotdeauna între daci și romani.

Statuia lui Decebal este cea mai mare sculptură în piatră din Europa, înaltă de 40,45 m și lată de 25 m. Totodată, este a șasea statuie din lume ca înălțime după: Statuia lui Buddha din Japonia (120 m), Statuia lui Guanyin din China (108 m), Statuia Rodina din Ucraina (102 m), Statuia lui Petru cel Mare din Rusia (98 m) și Statuia Libertății din SUA (93 m).

Ideea a fost sugerată de sculpturile gigant ale celor patru președinți americani dăltuite în munții Rushmore (SUA). De pe vapor sau din drumul Clisurii, Statuia lui Decebal impresionează prin dimensiunile lucrării. Ea este cu 8 m mai înaltă decât statuia lui Iisus de la Rio de Janeiro și cu 10 m mai mare decât Colosul din Rhodos, legendarul monument grecesc și una din cele 7 minuni ale lumii antice. Chipul regelui Decebal se aseamănă cu cel reprezentat în scena a XXIV-a de pe Columna de la Roma. Numai nasul statuii are aproape 7 m lungime și 4 m lățime.

Dacă se face raportul între lungimea și înălțimea statuii, se va descoperi „secretul” dăltuirii acesteia, dat de numărul divin $\varphi = 1.618$, prin care se obține „secțiunea de aur” în marile sculpturi ale lumii.

La Statuia lui Decebal au lucrat 12 sculptori-alpiniști, conduși de sculptorul român Florin Cotarcea, originar din Orșova, care a adus unele modificări la proiectul statuii realizat de sculptorul italian Mareo Galeotti di Pietrasanta. Sculptura în piatră s-a realizat în zece ani, în perioada 1994–2004. La început s-a făcut defrișarea zonei și pregătirea stâncii, apoi au fost transportate materialele de lucru cu barca până la baza stâncii și de aici s-au dus cu rucsacul în spate pe frânghii. Piatra s-a lăsat greu prelucrată, necesitând mult efort fizic și mai ales minte inteligentă. Așa s-a întâmplat în ziua când o placă de 8 tone de stâncă s-a fisurat și era pericolul prăbușirii ei. Atunci s-a decis dinamitarea „nasului” și remodelarea lui pe o armătură de fier-beton.

Statuia lui Decebal în Golful Mraconia din Cazanele Mici ale Dunării se constituie ca o replică la „Tabula Traiana”, situată la câteva sute de metri în aval, pe malul sârbesc.

Decebal, fiul lui Scorilo, a fost destinat să fie rege al dacilor în perioada 87–106 d.Hr., când statul dac era amenințat de pericolul roman. Teritoriul peste care a domnit Decebal era mai puțin întins decât cel al statului condus de Burebista, însă acoperea în mare parte limitele de astăzi ale României. El a condus dacii în luptele cu legiunile romane din anii 88–89, 101–102, 105–106 d.Hr. Despre calitățile regelui dac, sunt mărturie vorbele istoricului Dio Cassiu, care spunea:

„Era foarte priceput în planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul de a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbând, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrângere. Din această pricină, multă vreme a fost un dușman de temut pentru romani.” (Meilă M., 2012). Dacii au avut un adevărat cult al Dunării. Înainte de a porni la luptă, „ei beau apă din Danubius cu un anumit ritual ca într-o primitivă împărtașanie. Comuniunea cu apele fluviului le dădea încredere și putere.” (Meilă M., 2012).

Cu toată vitejia dacilor, după cel de-al doilea război (105–106 d.Hr.) romanii au fost învinși. Înving de Traian, Decebal s-a sinucis pentru a nu cădea viu în mâinile dușmanului. Astfel, următorii lui, călăreții romani conduși de Tiberius Claudius Maximus, au ajuns prea târziu și nu au mai avut ce captura. Atunci, au tăiat capul și brațul drept ale lui Decebal și le-au dus la Ranisstorium, unde se afla Traian. Din ordinul împăratului, capul lui Decebal a fost trimis la Roma pentru a confirma locuitorilor victoria romanilor asupra viteazului rege.

După mai bine de 1900 de ani, capul lui Decebal a fost immortalizat pe stâncă la margine de țară, față în față cu Tabula Traiana ce amintește de rivalul său roman, împăratul Traian.

La baza statuii este inscripția care amintește de lucrare și finanțatorul ei (Figura 3):

Fig. 3. Statuia lui Decebal

DECEBALUS REX.	Regele Decebal.
DRAGAN FECIT.	Drăgan a făcut.

Dintotdeauna, omul a căutat să facă lucruri iscusite a căror grandoare și spectaculozitate să poată egala frumusețea naturală a Defileului Dunării. Așa s-a născut ideea renumitului profesor universitar și tracolog **Iosif Constantin Drăgan**, născut în orașul bănățean Lugoj, de a se sculpta în stânca de la Cazane statuia lui Decebal, regele dacilor în perioada celor două războaie daco-romane.

Lucrarea a costat 1 milion de dolari, fiind suportată de Fundația Drăgan. Nu a fost însă o cheltuială zadarnică, deoarece **Statuia lui Decebal** tăiată în stânca de la Mraconia este, astăzi, cel mai cunoscut și mai căutat obiectiv turistic din Clisura Dunării.

La intrarea în Cazanele Mici ale Dunării dinspre Orșova, pe malul sârbesc, la km 964,5 fluvial, se păstrează încă **Tabula Traiana**. Acum ea este ridicată cu peste 30 m mai sus față de locul inițial, pentru a nu fi inundată de apele fluviului prin construirea Lacului de acumulare Porțile de Fier (1964–1971).

Tabula Traiana a fost dedicată împăratului Traian, în anul 103 d.Hr., când s-au încheiat lucrările drumului roman de pe malul drept al Dunării. Construirea drumului de-a lungul fluviului a început în anii 33–34 d.Hr., sub domnia împăratului Tiberiu și a fost continuată în timpul lui Vespasian până în dreptul localității Milanovać. Apoi, drumul a fost restaurat din porunca lui Domițian (75–80 d.Hr.) și s-a terminat pe vremea lui Traian, dornic să ocupe Dacia cât mai repede. Pentru construirea drumului, stânca era sfârâmată cu ajutorul focului și a daltei, fapt pentru care lucrarea a durat atâția ani. Drumul roman săpat lângă mal era atât de îngust încât carele abia puteau trece într-un singur șir. El avea porțiuni suspendate deasupra apei, cu podele din lemn așezate pe grinzi de stejar înfipte în peretele de stâncă. Totodată, drumul construit de

romani era folosit pentru tractarea ambarcațiunilor la trecerea prin locurile periculoase. Această tehnică, denumită „halaj”, a fost folosită până la construirea barajului, doar că, în timp, forța oamenilor a fost înlocuită cu puterea boiler și apoi a mașinilor cu aburi.

Cea mai mare parte a drumului roman de pe malul drept al Dunării este astăzi sub apele lacului de acumulare. Deasupra lui s-a construit un drum modern cu viaducte și tunele care oferă o panoramă de neuitat a Cazanelor Dunării de pe malul sârbesc.

A rămas doar Tabula Traiana cu inscripția cioplită în stâncă pe o suprafață netezită și mărginită cu o „ramă” pe care sunt doi delfini plutind pe apă și un vultur roman în zbor. Coincidență sau nu, ca și Statuia lui Decebal de pe malul românesc, Tabula Traiana are tot „un raport de aur” dintre lungimea de 4 m și lățimea sa de 2,5 m, doar că scara este de 10 ori mai mare pentru chipul lui Decebal (Figura 4).

„IMP.CAESAR.DIVI.NERVAE.F.NERVA.TRAIANUS.AUG.GERM.PONT.
MAXIM.TRIB.MONTIS.ANFRAC TIBUS SVPERATIS.VIAM.PATEFECIT.”

„Împăratul Cezar, fiul divinului Nerva, Nerva Traianus Augustus Germanicus, mare pontif, învestit cu puterea de tribun a patra oară, tată al patriei, consul a treia oară, a tăiat muntele și-a făcut acest drum de-a lungul fluviului.”

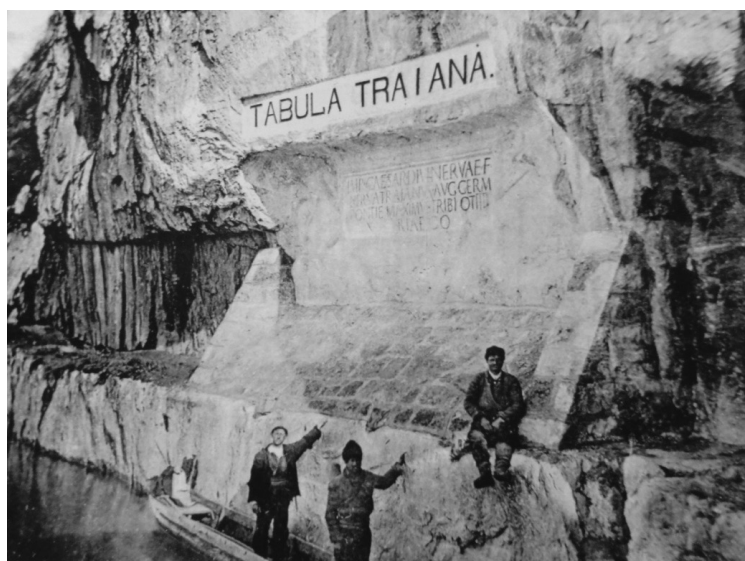

Fig. 4. Tabula Traiana

Traducerea liberă a textului latin de pe tabula închinată împăratului Traian și drumurilor romane de pe Clisura Dunării poate fi citită lângă imaginile inserate.

După primul pas pe drumul roman **Lederata – Tibiscum** se poate face al doilea pas pe cel mai însemnat drum roman din Banat, **Dierna – Tibiscum**, care începe de la gura Cernei și parcurge culoarul Timiș-Cerna până la Tibiscum. După reperarea locului pe unde romanii, în anul 101 d.Hr., au trecut Dunărea pe podul de vase, la intrarea în Golful Ogradena, călătoria poate începe din Dierna (Orșova)

Dierna (Orșova)

Deși astăzi, atât orașul roman Dierna, cât și fortificațiile medievale de mai târziu sunt sub apele Dunării, prin construcția barajului de acumulare Porțile de Fier (1964–1971), Orșova este punctul de plecare pe cel mai important drum militar al romanilor în ambele războaie daco-romane, **Dierna – Tibiscum**, pe culoarul Timiș-Cerna și, de acolo, pe Valea Bistrei în sus, până la Sarmizegetusa, în inima Daciei.

Colonia romană **Dierna** a fost ridicată la rang de *municipium* în timpul împăratului Traian și a fost întemeiată pe ruinele unei cetăți dacice numită **Zerna**. Mai târziu, așezarea s-a numit **Dierna**, iar pe timpul domniei împăratului Antonius Pius este numită **Tierna**. Castul roman a fost garnizoana *Legiunii V Macedonica*.

Chiar dacă nu a cunoscut o dezvoltare atât de înfloritoare ca Drobeta, municipiul roman Dierna, a fost un important punct de vamă sub titulatura „statio Tsiernensis”, unde se percepeau taxe atât pentru mărfurile și bogățiile exploatate de romani din Dacia, cât și pentru persoanele ce călătoreau înspre și dinspre Dacia.

Ad Mediam (Băile Herculane)

De la Dierna, drumul continuă spre Ad Mediam (Băile Herculane), unde se ajunge după parcurgerea celor 11 mile romane (1 milă = 1,48 km), altfel spus 17 km.

Stațiunea balneoclimaterică Băile Herculane se identifică cu antica stațiune **Ad Mediam**, unde erau „scălzile vindecătoare”, care și-au păstrat până astăzi bunul renume. La izvoarele lui Hercules se adunau romanii, de la pătura cea mai de jos până la cei mai înalți demnitari, nu numai din Dacia, dar și din celelalte provincii romane mai îndepărtate (Figura 5).

„La Băile romane (astăzi, cuprinse în zidurile hotelului Roman) au venit la odihnă și s-au tratat guvernatorii Daciei romane, comandanții de legiune și de cohorte, coloniști romani și populația autohtonă romanizată.” [Cristescu I., 2012].

Istoricul Grisellini susține că însuși împăratul Traian ar fi fost ziditorul acestui oraș vestit pentru izvoarele lui tămăduitoare. În anul 1736, când sub comanda generalului Andreas Hamilton, guvernatorul Banatului, se începe restaurarea băilor, pe Valea Cernei s-au dezgropat o mulțime de antichități romane: table cu inscripții, statui, monede ș.a., cate toate vorbesc despre înflorirea acestor locuri pe vremea împăraților romani. Cea mai mare parte din aceste bogății istorice au luat drumul Vienei, în Biblioteca Imperială. Doar transportul din anul 1755 nu a ajuns la destinație, semn că nu toate mărturiile locurilor trebuie să ajungă și să fie păstrate de străini. Atunci corabia cu relicvile romane s-a scufundat în Dunăre, lângă Budapesta. S-a păstrat la muzeul din Băile Herculane tabula votivă cu atestarea stațiunii romane din anul 153 d.Hr. Tot la Băile Herculane căutați inscripțiile romane închinat zeilor pentru a înțelege cultul pe care-l aveau romanii față de renumitele băi și ocrotitorii acestora: un altar închinat lui Hercules și apelor lui calde, și un altul înclinat zeului Esculap și Higiei. O inscripție unică este cea a lui Traian care mulțumește nu numai zeilor Jupiter și Stator, ci și lui Hercules pentru victoria lui asupra lui Decebal:

IOVI. STATORI. HERCULI. VICTORI. M.ULPIUS. NERVA TRAJANUS. CAE-SAR.
VICTO. DECEBALO. DOMITA. DACIA VOTUM. SOLVIT. ASPICE. ROMULE.
PATER. GAUDETE QVIRITES. VESTRA. ISTA. EST. GLORIA.

Copia statuii romane a lui Hercules

Tabula votivă a lui Traian

Macheta castrului roman Praetorium (Mehadia), realizată de gen.Nicolae Cena

Băile termale de la Ad Mediam

Inscripția XIII pe cărămida de la castrul roman Ad Pannonios (Domașnea)

Fig. 5. Ad Mediam (Băile Herculane)

Praetorium (Mehadia)

De la Ad Mediam (Băile Herculane) drumul continuă spre nord până la **Praetorium** (Mehadia), castru roman aflat între Mehadia și Plugova, la distanța de 14 mile (20 km). Castrul și așezarea civilă romană au fost construite pe locul numit de localnici „La Zidine”. Mult timp acest loc a fost confundat de mulți cu stațiunea balneară Băile Herculane, aflată la 13 km spre sud-est, pe șosea și pe Valea Cernei. Castrul de la Mehadia a fost descoperit de istoricul Nicolae Stoica de Hațeg, în anul 1829, fiind una dintre cele mai tari construcții de acest gen ale romanilor, dovadă fiind însăși temelia și zidurile care se disting și astăzi.

Ad Pannonios (Domașnea – Teregova)

După 9 mile (14 km) de mers se ajunge la Domașnea, localitate identificată cu așezarea romană **Ad Pannonios**. În hotarul localității se află drumul și castrul roman, mărturii fiind: o diplomă militară datată din anul 159 și emisă de împăratul Antoninus Pius pe numele unui ostaș veteran Ivornecus, care a fost descoperită pe dealul Domașnei, la un turn roman, *mone-dele de argint și cărămizile cu inscripția XIII*, simbol al legiunii Gemina, în zidurile unei așezări romane din locul numit „Coveiul lui Ioșca” de la intrarea în localitate, cum se vine dinspre Băile Herculane.

Gaganis (Armeniș)

Prin serpentine largi se urcă dealul Domașnei, după care drumul roman trece prin Poarta Orientală, pas de înșeuare la 500 m înălțime care separă Cerna de Timiș. După 9 mile (14 km) de la Ad Pannonios (Domașnea) se ajunge la castrul roman **Gaganis** de la Teregova ce se află pe drumul imperial Dierna–Tibiscum la confluența râului Timiș cu pârâul Hideg. Acest castru puternic rivaliza cu cel de la Orșova prin clădirea lui impozantă. Urmărind zidurile fortăreței care se mențin și astăzi până la un metru înălțime se poate spune că acest castru roman a fost „o strajă vigilentă care păzea cheia ce deschide drumul prin Valea Timișului la Tibiscum.” [Simu T., 1924].

Masclianis (Slatina Timiș –Bucșnița)

Trecând prin strâmtoarea Cheilor Teregovei și pe lângă Mănăstirea „Piatra scrisă” de la Armeniș, se ajunge la castrul roman **Masclianis** aflat în perimetrul patruleterului dat de hotarele comunelor Slatina Timiș – Bucșnița – Petroșnița –Vălișoara. În anul 1871, aici s-a găsit o stelă funerară romană cu inscripții din așezarea romană ce se întindea în linie dreaptă între Petroșnița și Vălișoara.

Tibiscum (Jupa-Caransebeș)

După parcurgerea ultimelor 14 mile (20 km), se ajunge la castrul roman ce poartă numele râului, la **Tibiscum**, lângă orașul Caransebeș de astăzi.

Traseul turistic nr. 3: Al treilea drum imperial al romanilor: Tibiscum – Sarmisegetuza:

Tibiscum (Jupa-Caransebeș) – *Traianu* (Iaz) –

Agmonia (Zăvoi) – *Pons Augusti* (Marga) –

Tapae (Bucova) – *Sarmisegetuza Ulpia Traiana Augusta* (Sarmisegetuza)

În zona turistică „Scorilo”, pe Valea Bistrei, sunt urmele drumului roman **Tibiscum – Sarmisegetuza**, pe care turiști îl pot parcurge de la Caransebeș la Sarmisegetuza Ulpia Traiana Augusta

Plecarea cu mașina proprie sau autocarul se face din centru municipiului Caransebeș. Așa cum am făcut și la celelalte două trasee, pentru o clipă, se face o abatere pe drumul european E70 spre Timișoara și după 6 km se ajunge la Jupa-Caransebeș unde este **Rezervația arheologică Tibiscum**.

Tibiscum (Jupa – Caransebeș)

Venind dinspre Caransebeș pe drumul european E70, în Jupa, la un kilometru de la șosea, se află **Situl arheologic Tibiscum**. Rezervația de piatră se întinde pe 17 ha și cuprinde un muzeu și monumente antice romane care constituie puncte de atracție atât pentru turiști, cât și pentru specialiști.

Fondat de către romani în jurul anului 106 d.Hr., ca o importantă fortificație militară, **Tibiscum** devine în timp scurt și o importantă așezare civilă comercială, politică și religioasă care, în timpul lui Septimius Severus sau Caracalla, a fost ridicată la rang de *municipium*. Orașul se întindea pe malurile râului Timiș, numit în trecut Tibis, din limba traco-dacică.

Ajungând în incinta fortificației pentru Legiunea XIII Gemina, se pot vedea **Castrul Mare** și **Castrul Mic**. Deosebit de interesantă este partea orașului antic, unde s-a păstrat pe o porțiune de 100 m drumul pavat cu date din gresie. De-o parte și de alta a drumului sunt conservate cele 10 clădiri, printre care căutați templul închinat lui **Jupiter** (clădirea III). Intrați și în muzeul Rezervației, inaugurat în 1980, care are o sală de 350 m², unde sunt expuse principalele descoperiri arheologice. Aici se pot admira: altarul închinat zeului **Apollo**, coloane și vase romane și alte 800 de obiecte din ceramică, sticlă, fier, aramă și marmură. Căutați cele două necropole romane dispuse de-o parte și de alta a drumului ce duce la așezarea romană Tibiscum-Iaz. Călătoria va continua pe centura municipiului Caransebeș spre Oțelu Roșu, pe Valea Bistrei în sus, până la Sarmizegetusa.

Taberna Traianu (Iaz)

De la castrul roman Tibiscum-Jupa, drumul se întoarce către răsărit spre așezarea civilă romană Tibiscum-Iaz, cele două vestigii fiind despărțite de râul Timiș.

Ruinele orașului roman se pot vedea în locul numit „**Traianu**” (trainic sau durabil, din limba sârbă!) de la hotarul localității Iaz unde, recent, s-au descoperit urme de locuire romană târzie. Aici veți găsi ruinele **magazinului roman „Taberna”** situat pe principala arteră comercială „**Decumanus Maximus**”, care traversa „municipium” din partea de vest spre est. Din această arteră s-au păstrat până astăzi aproape 400 m, cu urmele clădirilor aflate pe ambele părți ale acesteia. Veți constata că magazinul roman de la Tibiscum-Iaz are o structură identică cu cele de la Pompei, având dimensiunile de 8 m lungime și 2 m lățime, iar fundația a fost atât din piatră cât și din marmură, ceea ce indică faptul că proprietarul avea o afacere prosperă.

Este edificatoare pentru viața creștină de la Tibiscum și descoperirea în zonă a **altarul închinat împărătesei Cornelia Salonina**, care din anul 260 d.Hr. primește titlul de Augusta. A surprins existența acestui altar ridicat de cel mai înalt for al orașului „ordo municipii Tibiscensium” pentru sănătatea unei împărătese, însă, el este o recunoștință a comunității creștine de la Tibiscum. Se cunoaște faptul că împărăteasa Salonina Augusta a îmbrățișat credința creștină și tot ea la înduplecat pe împăratul Gallienus să fie tolerant față de creștini.

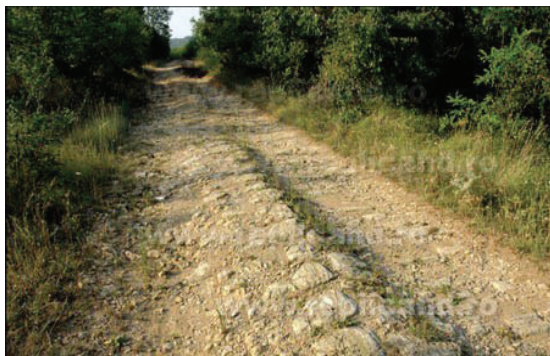
Agmonia (Zăvoi)

Plecând din Tibiscum – Iaz spre Sarmizegetusa, drumul roman duce la castrul roman **Agmonia**, de la Zăvoi, aflat la 14 mile romane (1 milă = 1,48 km), adică la aproape 20 km de Tibiscum – Caransebeș.

Aici este „**Palatul lui Traian**”, una dintre cele mai importante descoperiri arheologice din România, la acest început de mileniu. În primăvara anului 2009, cu ocazia săpării unei gropi în cimitirul din localitatea Zăvoi, au fost găsite vestigiile unui palat roman, vechi de 1910 ani. Situl arheologic este unic în România prin construcția sa, păstrând în totalitate tradiția romană de arhitectură (Figura 6).

VESTIGII ȘI URME

Drumul roman

Vestigiile palatului lui Traian de la Zăvoi

Fig. 6. Urme ale drumurilor romanilor în Banat

Așa cum afirmă istoricul bănățean Adrian Ardeț, directorul Muzeului de Etnografie și al Regimentului de Graniță din Caransebeș: „*zidurile au fost realizate din piatră de carieră fasonată, încăperile aveau un sistem de încălzire prin podea, cu ajutorul unor tuburi de ceramică (procedul Hipocaustum), iar băile erau izolate cu un amestec special de cărămidă și mortar prin tehnica „Opus Signium” care nu permitea infiltrarea apei în ziduri. S-au găsit urmele unei săli de 100 m², o baie, o piscină, intrarea clădirii, o parte din curtea interioară unde se află canalele de scurgere ale apelor, pavate cu cărămidă și acoperite la rândul lor cu lespezi de piatră. Printre materialele de construcție nu se află și marmura, deoarece cariera de marmură de la Bucova va fi exploatată abia după cucerirea statului dac de către romani. Palatul a fost construit în toamna anului 101 d.Hr și a fost folosit de împăratul Traian în timpul iernii dintre anii 101–102, înainte de lupta decisivă cu Decebal și cucerirea de către romani a Regatului Dac.*” (Jurnalul de Caraș-Severin, 2009).

Palatul de la Agmonia a fost ridicat de către arhitecți și meșteri aduși din Italia.

Conform izvoarelor istorice privind primul război daco-roman (101–102 d.Hr.), la 25 martie 101, Traian părăsește Roma și în fruntea celor 14 legiuni romane cu 150 000 de ostași, trece Dunărea pe poduri de vase, prin două locuri: la Lederata, în dreptul vărsării Carașului în Dunăre, și la Dierna, la vărsarea Cernei în Dunăre. Prima coloană, sub conducerea lui Traian însoțit de Hadrian, viitorul său succesor, a trecut Dunărea la Lederata. De la Lederata au urmat drumul pe Valea Carașului până la Arcidava (Vărădia), prin Centum Putea (Surduc) și Bersobis (Berzovia), apoi prin Aizizis (Ezeriș-Fârliug), Caput Bubali (Pălținiș-Banat) până la Tibiscum (Caransebeș).

La Tibiscum, armata lui Traian a făcut joncțiunea cu o a doua coloană de ostași romani care au trecut Dunărea tot pe pod de vase la Dierna (Orșova), sub conducerea lui Laberius Maximus. Traian a sosit pe Valea Bistrei cu gândul să cucerească fortăreața Sarmizegetusa. Însă, din cauza drumului greu și a atacurilor triburilor dacice, ofensiva romană s-a oprit pe timpul iernii la palatul din apropierea castrului Agmonia. „*Împăratul Traian preferă să oprească înaintarea și să lase trupele să se odihnească*”, scria Hadrian Daicoviciu în lucrarea sa „*Dacii*”. Astfel, Traian cu armata sa au petrecut iarna anilor 101–102 în Dacia, urmând să fie reluată ofensiva în primăvara

următoare. Până la descoperirea din anul 2009, nu se cunoștea cu precizie locul unde s-a iernat. Prin conservarea și restaurarea vestigiilor, Palatul lui Traian de la Zăvoi va deveni un obiectiv turistic care va atrage cu siguranță un număr mare de turiști și specialiști, dar și curioși pasionați de istoria daco-romană.

Pons Augusti (Marga)

De la Zăvoi, drumul roman duce la castrul și podul **Pons Augusti** (Podul Împăratului) de la vărsarea Nemeșului în Bistra, în apropierea localității turistice Marga, distanța socotită de romani fiind de 8 mile (12 km). Aici a fost un punct vamal pentru toți cei care treceau din Dacia intracarpatică spre provinciile din sudul Dunării. Vameșii puteau încasa taxe pe mărfuri și pe călători. Între anii 100–120 d.Hr. strategii romani au construit fortul *Margum*, de unde provine și denumirea localității. În imediata apropiere de castrul Pons Augusti, la Voislova, se păstrează o așezare civilă din perioada romană, unde a fost descoperit un altar votiv dedicat **zeului Marte** și un alt altar votiv dedicat **zeitei Nemesis** pentru sănătatea producătorilor de burdufuri din Dacia romană. Tot la Marga se pot vedea urme de mine și flotații de aur din vremea romanilor.

Tapae (Bucova)

Drumul roman ajunge la „Porțile de Fier ale Transilvaniei”, după ce trece prin localitățile Bouțari și Bucova. Aici este localizată așezarea **Tapae** unde s-au dat două bătălii răsunătoare între armatele romane și cele conduse de Decebal în anul 87 d.Hr. împotriva împăratului Domițian și în anul 102 d.Hr. împotriva împăratului Traian.

La Porțile de Fier ale Transilvaniei, veche cale de trecere între Banat și Ardeal, la 700 m altitudine, s-au dus luptele dintre dacii netemători de moarte conduși de Decebal și romanii cuceritori conduși de Traian.

În primul război daco-roman (101–102), de la Tibiscum, armata romană a înaintat către inima Daciei, străbătând Valea Bistrei, iar lupta s-a dat la Tapae, unde dacii sunt înfrânți și, în urma tratatului de pace încheiat, Decebal este obligat, printre altele, să cedeze romanilor teritoriul Banatului.

Potrivit istoricului Dio Cassius „*la Tapae a avut loc o cumplită bătălie între daci și romani. Romanii au avut nenumărați morți și răniți și fiindcă nu mai aveau cu ce lega rănilor, însuși Traian nu cruță nici chiar veșmântul său și-l tăie, ca să facă din el feși, iar soldaților morți în luptă porunci să li se ridice un altar.*”

Căutați urmele acestui altar pentru a localiza definitiv bătălia de la Tapae.

Până la descoperirea altarului de la Tapae, identificați șanțurile și valurile de apărare ale dacilor în punctul numit „La Șanțuri” și localizați pe Dealul Prigor cariera antică de marmură din perioada romană de la Bucova.

Sarmizegetusa Ulpia Traiana Augusta (Sarmizegetusa)

La 20 mile romane (30 km) de Porțile de Fier ale Transilvaniei și de antică așezare Tapae, în depresiunea Hațeg, este capitala Daciei romane „**Sarmizegetusa Ulpia Traiana Augusta**”.

Capitala romană a fost construită între anii 108–110 d.Hr. și primește numele de Sarmizegetusa, după capitala regatului dac al lui Decebal, **Sarmizegetusa Regia**, aflată doar la 40 km.

Turiștii care merg pe drumul romanilor din Banat, Tibiscum – Sarmizegetusa, și trec pragul sitului arheologic din județul Hunedoara, vor fi nevoiți să își pună imaginația la încercare și să reconstruiască în minte toate clădirile din care se văd acum doar urme de ziduri: Forumul Roman, unde se luau cele mai importante decizii, atât de strategie militară, cât și administrative,

Palatul Augustalilor, Templul lui Nemesis, unde femeile aduceau ofrande zeiței, băile cu apă caldă, pavate, cu gresie, în care se relaxau romanii, amfiteatrul cu lojile unde stătea publicul să vadă lupta gladiatorilor cu taurii și templul mare care vuia de lume ce intra și ieșea.

4. Concluzii

Din studiu realizat se desprind următoarele concluzii:

1) O primă concluzie este **necesitatea de a cunoaște istoria locului** pentru a propune trasee de turism cultural-istoric. Banatul Montan a fost multă vreme provincia de „La marginea Imperiului”. Romanii doreau Dacia pentru aurul ei. Așa au început, în timpul împăratului Tiberius, să construiască pe malul drept al Dunării, drumul roman ce traversa Clisura Dunării, între anii 33–34 d.Hr. Drumul a fost prelungit pe vremea împăratului Vespasian până în dreptul actualei localități sârbești Milanovăc. Mai târziu, în anul 89 d.Hr., împăratul Dominițian reface drumul construit în timpul domniei lui Tiberius și este terminat în zona Cazanelor în anul 103 d.Hr. de către Traian. La ordinul împăratului Traian, drumul a fost tăiat prin piatra Cazanelor, cu poduri de lemn așezate pe grinzi ancorate în stâncă. Pentru consemnarea evenimentului, pe malul drept al Dunării (malul sârbesc!), romanii au săpat în stâncă faimoasa **Tabula Traiana**, la intrarea în Cazane dinspre Orșova. Astăzi, o mare parte a drumului roman se află sub apele Dunării, iar tabula scrisă a fost ridicată cu câțiva metri mai sus pentru a rămâne vizibilă.

În **primul război daco-roman** (101–102 d.Hr.), cele 14 legiuni romane cu 150 000 de ostași, sub conducerea lui Traian, trec Dunărea pe poduri de vase, prin două locuri: la Lederata, în dreptul vărsării Carașului în Dunăre, și la Dierna, la vărsarea Cernei în Dunăre. Prima coloană, sub conducerea lui Traian însoțit de Hadrian, viitorul său succesori, a trecut Dunărea la Lederata. Nu au lipsit topometrii și specialiștii în lucrări genistice care, îndată ce au trecut fluviul, aveau ca misiune să facă ridicări topografice și, acolo unde erau așezări dacice mai importante, au fost ridicate castru romane. De la Lederata au urmat drumul pe Valea Carașului până la Arcidava (Vărădia), de aici urmând Valea Cernovățului spre Centum Putea (Surdac) și Berzobis (Berzovia), apoi către Aizisis (Ezeriș-Fârliug), Caput Bubali (Păltiniș-Banat) s-a ajuns la Tibiscum (Caransebeș-Jupa). Acolo au făcut joncțiunea cu o a doua coloană de ostași romani care au trecut Dunărea tot pe pod de vase la Dierna (Orșova), sub conducerea lui Laberius Maximus, guvernatorul Moesiei inferioare.

Între Dierna și Tibiscum, coloana a mers pe culoarul Timiș-Cerna, fiind construite castru romane Ad Mediam (Mehadia), Praetorium (Domașnea), Ad Pannonios (Teregova), Gaganis și Masclianis.

De la Tibiscum, armata romană a înaintat către inima Daciei, străbătând Valea Bistrei, iar lupta s-a dat la Tapae, loc aflat la hotarul dintre Banat și Transilvania. Aici, la Porțile de Fier ale Transilvaniei, dacii, sub comanda lui Decebal, sunt înfrânți și în urma tratatului de pace încheiat, Decebal este obligat, printre altele, să cedeze romanilor teritoriul Banatului.

Dar Decebal n-a respectat tratatul, a reclădit cetăți, a căutat alianțe și atunci Traian, hotărât să ducă o a doua campanie de cucerire a Daciei, l-a pus pe arhitectul grec din Siria, Apollodor din Damasc, să clădească un pod peste Dunăre, la Drobeta Turnu Severin. Privit ca o adevărată operă pentru acea vreme, podul avea 1135 m lungime, 15 m lățime și se sprijinea pe 20 de piloni. Capul de pod poate fi văzut și astăzi la Drobeta Turnu Severin.

În **cel de-al doilea război daco-roman** (105–106 d.Hr.), Traian și armata romană trec Dunărea la Drobeta Turnu Severin pe podul lui Apollodor. De data aceasta romanii pătrund cu trei coloane spre capitala Daciei, Sarmizegetusa Regia, prin trei pasuri: Pasul Poarta de Fier a Transilvaniei, Pasul Vulcan și Pasul Turnu Roșu. Au loc lupte crâncene și, în cele din

Fig. 7. Machetă de reconstrucție a termelor romane

urmă, romanii cuceresc capitala Sarmizegetusa, iar Decebal se sinucide, pentru a nu cădea în mâinile romanilor.

Pentru a reconstitui acest război între daci și romani, la Roma s-a ridicat **Columna Traiana**, tot de către Apollodor din Damasc, la 12 mai 113 d.Hr., pe care într-o spirală lungă de 200m sunt arătate scene de lupte în care regele Decebal apare în trei tablouri (bătălia de la Tapae, încheierea păcii și momentul sinuciderii), iar împăratul Traian în 58 de tablouri. Întreaga coloană a fost modelată din marmură de Carrara.

2) A **doua concluzie** este referitoare la nevoia ca pe **traseele turistice cultural-istorice** să se refacă anumite vestigii ale urmelor romanilor în Banat pentru a putea deveni cu adevărat atracții turistice. Una din căi ar fi reconstrucția termelor și a vilanelor rustice romane după machete ca cea reprodusă în figura 7.

3) A **treia concluzie** a studiului este de unire a eforturilor oamenilor de specialitate (istorici, oameni de cultură s.a) cu oamenii de decizie din administrația locală și regională pentru realizarea **unui proiect comun de dezvoltare a turismului cultural-istoric în Banat** și promovarea produselor turistice autentice așa cum pot fi „Drumurile Imperiale ale Romanilor în Banat”. Pe fiecare traseu vor fi prezentate principalele obiective turistice care pot fi văzute și sunt argumentate propunerile pentru refacerea vestigiilor istorice ca o secvență de scene asemănătoare cu cele de pe Columna lui Traian.

Referințe bibliografice

1. Benea D., *Istoria Banatului – Antichitate*, Editura Academiei române, București, 2016
2. Bizerea M., *Ghidul turistic al județului Caraș-Severin*, Editura Facla, Timișoara, 1971
3. Costencu M., *Autenticitatea produsului turistic cultural-eveniment-Drumul romanilor*, UEM Reșița, 2004
4. Cristescu I., *Drumul romanilor*, Editura Semne, București, 2006
5. Dragomir, I., *Monografia satului Gornea*, Editura Marineasa, Timișoara, 2003
6. Lazarovici G., *The Danube Script in light of the Turdas and Tărtăria discoveries*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2009
7. Meilă M., *Drumul apelor-Bârzava*, Editura TIM, 2012
8. Popovici G., *Banatul Montan – ghid turistic*, Editura TIM, Reșița, 2011, 2013, 2014, 2016
9. Simu T., *Drumuri și cetăți romane în Banat*, Editura Corvin, Lugoj, 1924
10. *** Jurnalul ce Caraș-Severin, *Vestigiiile palatului lui Traian de al Zăvoi*, interviu cu Adrian Ardeț, 2009